

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

<"xml encoding="UTF-8?">

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsin.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir? Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi

işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaştırıyor?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününe oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektedirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da

insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediği etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltilişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayet etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince,

merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması

gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsen.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar do-muz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilim-lere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olunarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır.

Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle

nasıl bağdaşıyor?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününün oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektedirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütününün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun

değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediği etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltilişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayet etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve

üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağıışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fitratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fitratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fitratın ve

yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsen.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan

topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar do-muz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilim-lere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olunarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve

deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşıyor?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününe oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok

olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektedirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırmaya ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediğı etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayetin, yöneltilişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayetin etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden

diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan

birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan

İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsin.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görölmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar do-muz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Göröldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilim-lere sahiptirler ve yenmesi mubah görölenler öz doğaya tâbi olunarak mubah görölmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında

da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkiisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır?  nemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür

olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşır?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününe oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracı başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemdir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık

olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediği etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltilişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayet etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate

almış, bedeninin gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve

duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsin.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müstesna huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş,

boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı

konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşır?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemleme imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütünüünün oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektedirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan

varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediği etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzular ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayetle etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye

bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzülmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin

yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsen.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir

yiyeceğın manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğın Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağaya ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğaya ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğaya dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağaya gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan

kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşır?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütünü'nün oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemdir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünü'nün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediğı etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltilişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayetle etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiğı şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiğı pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağıışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fitratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fitratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fitratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da

bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Dış geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsin.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar

temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olunarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan

kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşır?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününün oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektedirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğetine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediğı etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltilişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayetle etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğetini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiğı fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiğı ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun

maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Dış geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsin.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkidir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da

olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yönelir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşır?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemleme imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününe oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektedirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi

kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediği etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayet etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzülmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama

çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya

onlardan tiksınmesın.

Zararlı olması bir yiyeceğın, insanın yediğı şeyın bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceğı yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğın manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değışik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksınme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiğı için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değışik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğın Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiğı yengeç, kurbağı ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığı kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olunarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğeri hayvanların, bu arada fare ve kurbağı gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değıl mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim

sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır.

Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru

olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşıyor?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününün oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemekteler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütününün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da

arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediği etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayetle etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün,

faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzülmesini yasaklamıştır. –Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.– Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Dış geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsen.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşmaktan kaçınacağı oranda pis

bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olunarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır.

Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşır?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününe oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel

dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektedirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediğı etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltilişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayet etkiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur.

Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin

gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsin.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksinme ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkimedir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delillerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya

tâbi olunarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam

öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşıyor?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününün oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli

unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediği etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayetle etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki

hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir. Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek

gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur.]

ÜÇ BÖLÜMDE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

1- Et Yemeye İlişkin İnanışlar

Hiç kuşkusuz insan, diğer canlılar ve bitkiler gibi beslenme ve sindirim sistemiyle donatılmıştır; bu yeteneği ve donanımıyla işleyebileceği, bedenine katılımını sağlayabileceği, böylece varlığını sürdürebileceği maddî unsurları alır. Diş geçireceği ve midesine indirebileceği hiçbir şeyi yemesini engelleyen doğal hiçbir mani söz konusu değildir. Yeter ki bunlar zararlı olmasın veya onlardan tiksinsin.

Zararlı olması bir yiyeceğin, insanın yediği şeyin bedenine zehir veya benzeri bir şeyle zarar verdiğini fark etmesidir. Bu durumda insan böyle bir yiyeceği yemekten kaçınır. Ya da bir yiyeceğin manevî açıdan zararlı olduğunu fark eder. Değişik dinlerde ve şeriatlarda haram kılınan maddeleri buna örnek verebiliriz. İnsanın bu tür şeyleri yemekten kaçınmasına düşünsel nitelikli kaçınma diyoruz.

Tiksime ise, karşılaşılan maddenin insan doğasının yaklaşımdan kaçınacağı oranda pis bilinmesinden doğan bir tepkidir. Nitekim insan pis ve iğrenç kabul ettiği için kendi pisliğini yemez. Ancak bu, bazı çocuklar ve delilerde görülmüştür. Buna bir de değişik insan topluluklarında etkin olan dinlerin ve yasaların öngördükleri inançsal etmenlere dayanan yaklaşımları ekleyebiliriz. Örneğin Müslümanlar domuz etini iğrenç kabul ederken Hristiyanlar temiz kabul ederler. Batılı toplumlar, doğulu toplumların pis kabul ettiği yengeç, kurbağa ve fare gibi hayvanların etlerini yiyebiliyorlar. Bu tür kaçınmayı ikincil doğa ve kazanılmış doğa kategorisinde değerlendirmek gerekir.

Görüldüğü gibi etle beslenme konusunda insanlar mutlak serbestlikten mutlak yasaklığa kadar uzanan geniş bir düzlemde farklı eğilimlere sahiptirler ve yenmesi mubah görülenler öz doğaya tâbi olarak mubah görülmüştür. Yine yemekten kaçınılanlara yönelik davranışın arka plânında da ya düşünsel yaklaşım ya da ikincil doğa dediğimiz müktesep huy vardır.

Buda yasası, bütün hayvanların etlerinin yenmesini yasaklar. Bu negatif tefritin karşısında da olumsuz bir ifrat duruyor, Afrika'da ve başka bölgelerde yaşayan kimi barbar kavimler de her türlü eti, hatta insanın etini bile yiyorlar.

Araplar dört ayaklı hayvanların ve diğer hayvanların, bu arada fare ve kurbağa gibi hayvanların etlerini yedikleri gibi boğazlanarak veya başka bir şekilde öldürülen hayvanların etlerini de

yerlerdi. Bunların dışında boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış ve yırtıcı havanlar tarafından parçalanmış gibi her türlü murdar eti yerlerdi. Derlerdi ki: Siz kendi öldürdüğünüz hayvanın etini yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüğü hayvanın etini yemiyor musunuz?! Nitekim günümüzde de benzeri sözleri söyleyenlere rastlamak mümkündür: İkisi de et değil mi, aralarında ne fark vardır? Önemli olan insan bedenine zarar vermemesidir. Bunu tıbbi ve kimyasal bir ilaçla da sağlamak mümkündür. Çünkü sindirim sistemi açısından bunlar arasında fark yoktur, diyorlar.

Araplar kan da içiyorlardı. Hayvanların bağırsaklarını kanla doldurarak kızartıyor, sonra da konuklarına ikram ediyorlardı. Kuraklık zamanında develerini sivri bir demirle yaralayarak akan kanını içerlerdi. Bugün Müslüman olmayan birçok toplumlarda kan içmek yaygın bir gelenektir.

Putperest Çinliler bu konuda mezhebi en geniş toplumdur. Söylendiğine göre her türlü hayvanın, köpeklerin, kedilerin, hatta solucanların, sedeflerin ve diğer haşerelerin etlerini bile yiyorlar.

İslâm bu konuda orta bir yol izlemiştir. Normal insanın öz doğasının benimsediği, temiz gördüğü etleri mubah saymıştır. Sonra bunu dört ayaklı hayvanlar içinde koyun, keçi, sığır ve deve gibi açıklamış, at ve eşek gibi bazı dört ayaklıların etlerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Kuşlarda ise yırtıcı olmayan, yani kursağı bulunan ve kanat çırparak uçan ve pençeleri olmayan kuşlar olarak açıklamıştır. Denizde yaşayan canlılarda da birçok balık türü olarak açıklamıştır.

Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler fıkıh kitaplarında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra adı geçen hayvanların kanlarını, her türlü leşi ve üzerinde yüce Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları haram kılmıştır. Bu yaklaşımın gerisindeki amaç, fıtrat yasasını, yani insanın et yemeye olan eğilimini diriltmek ve sahih düşünceye, istikamet üzere olan sağlam öz doğaya saygı göstermektir. Bu ikisi [sahih düşünce ve istikamet üzere olan öz doğa], tür olarak zararlı olanların, pis ve tiksindirici kabul edilenlerin mubah sayılmasının önündeki doğal engellerdir.

2- Rahmet Sıfatıyla Bağdaşmadığı Hâlde, Hayvanların Öldürülmesi Nasıl Emredilmiştir?

Biri çıkıp şöyle bir soru yöneltebilir: Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi canlıdır; insanlar gibi işkencenin, yok oluşun ve ölümün acısını hissederler. Bizi istenmeyen şeylerden sakınmaya, işkencenin ve ölümün acısından kaçınmaya sevk eden kendini sevme iç güdüsü, bu konuda

bizim duyduğumuz acıyı duyuyorlar, bize ağır gelen onlara da ağır geliyor ve bütün nefisler aynı konumdadır diye, kendi türümüzün bireylerine acımaya yöneltir.

Bu durum, aynen diğer canlı türleri için de geçerlidir. Öyleyse, bize acı veren bir yöntemle onlara acı vermemiz, onlar açısından yaşamın tadını ölümün acısıyla değiştirmemiz, onları en üstün, en onurlu nimetlerden biri olan var olma, varlığını sürdürme nimetinden yoksun bırakmamız doğru olabilir mi? Yüce Allah, acıyanların en merhametlisidir. Her ikisi de O'nun tarafından yaratıldıkları hâlde, O'nun rahmeti, insan zevk alsın diye hayvanın öldürülüşünü emretmekle nasıl bağdaşıyor?

Buna verilecek cevap şudur: Bu sözler, duyguları gerçeklere ve realiteye hakim kılma türündendir. Oysa yasalarda gerçek maslahatlar esas alınır, vehim menşeli duygular değil.

Konuyu açacak olursak: Sahip olduğun yeteneklerle gözlemlene imkânını bulduğun varlık âlemini inceleyecek olursan, varlık bütününün oluşumu ve varlığını sürdürme açısından evrensel dönüşüm yasasına tâbi olduğunu görürsün. Her şey aracılı veya aracısız başka bir şeye, başkası da ona dönüşme imkânına sahiptir. Biri var oluyorsa, mutlaka başkası yok oluyordur. Şu yok olmadıkça bu var olmaz. Maddî âlem, dönüşümler ve değişimler âlemidir. Dilersen, "yiyenler ve yenilenler âlemi" de diyebilirsin.

Söz gelimi yer bileşikleri, toprağı yemektirler, onu kendilerine eklemekle, kendilerine uygun veya kendilerine özgü şekillere sokmakta ve onlara biçimler vermektedirler. Sonra toprak onları yemekte, yok etmektedir.

Bitkiler topraktan beslenirler, hava teneffüs ederler. Ardından toprak tarafından yenilir, asli unsurlarına ve ilk elementlerine dönüştürülür. Her zaman birinin diğerine dönüştüğüne tanık olabiliriz.

Hayvanlar bitkilerden beslenirler, su içerler ve hava teneffüs ederler. Kimi hayvanlar da hemcinslerini yerler. Yırtıcı hayvanlar avlanarak et yerler. Yırtıcı kuşlar güvercin ve serçe gibi kuşları yerler. Sahip olduğu beslenme donanımı yüzünden başka türlü davranamaz. Güvercin ve serçeler gibi kuşlar da hububat taneleri, sinek, tahta kurusu ve sivri sinek yerler. Onlar da insanların ve başka canlıların kanlarından beslenirler. Sonra toprak hepsini yer.

Şu hâlde, varlıklar âlemi üzerinde mutlak egemenliğe sahip, istisnasız hükmüne tâbi olunan varoluş kanunu, yaratılış yasası, et ve benzeri şeylerle beslenme hükmünü koymuştur. Sonra varlık bütünün bireylerini buna yöneltmiş, onlara yol göstericilik yapmıştır. İnsanı hem hayvanlardan, hem de bitkilerden beslenecek şekilde donatan, bu evrensel yasadır. İnsanın beslenme donanımının en önünde dişleri gelmektedir. Dişler kesmeye, kırmaya, ısırma ve öğütmeye uygun bir şekilde dizilmişlerdir. Önde kesici dişler, arkasında köpek dişleri, onların da arkasında azı dişleri amacına uygun bir şekilde yer alırlar. İnsan koyunlar ve sığırlar gibi kesme ve ısırma yeteneğinden, yırtıcı hayvanlar gibi de öğütme ve çiğneme yeteneğinden yoksun değildir.

Sonra ağız bölgesine yerleştirilen ve bununla yediği etin tadına vardığı tat alma duygusu ve sindirim sistemini oluşturan bütün organlarda yerleştirilen istek ve arzular, eti arzularlar ve iştahları çeker. Bütün bunlar evrensel hidayet, yöneltilişin göstergeleridir. Yaratılış kongresinin serbestlik kararıdır. Evrensel hidayetle, bu hidayet etkisiyle oluşan eylemi birbirinden ayırmak, birini kabul edip diğerini inkâr etmek mümkün müdür?

İslâm fıtrat dinidir. Tek hedefi, insan bilgisizliğinin yok ettiği fıtratın eserlerini yeniden diriltmektir. Dolayısıyla yaratılışın işaret ettiği ve fıtratın öngördüğü bir şeyi mubah saymak bir zorunluluktur.

İslâm, yasama sistemiyle bu fıtrî hükmü dirilttiği gibi, varoluş çerçevesinde konulan başka hükümleri de diriltmiştir. Beslenme hususunda sınır tanımazlığı önleyici unsurlar çerçevesinde buna değindik. Buna göre, akıl bedensel ya da manevî açıdan zararlı olan etlerden uzak durulmasını öngörür. Yine insan bünyesinin derinliklerinde yer alan duyular ve duygular, bozulmamış öz doğanın pis gördüğü ve tiksindiği şeylerden uzak durmayı gerekli görür. Bu iki hükmün asılları sonuçta gelip varoluş sisteminin tasarrufuna dayanır. İslâm bunları dikkate almış, beden gelişimine zararlı olan etleri haram kıldığı gibi, insan toplumunun maslahatı açısından zararlı olan etleri de haram kılmıştır. Üzerinde Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etlerini, kumar ve fal okları vb. şeylerle kazanılan etleri buna örnek gösterebiliriz. İslâm, öz doğanın tiksindiği pislikleri de haram saymıştır.

İşkence etmeye ve öldürmeye engel olması gereken acıma ve merhamet duygusuna gelince, merhametin latif bir varoluşsal bağış olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Varoluş yasası uyarınca insanın ve gözlemlediğimiz kadarıyla birçok hayvanın ruhsal yapısına yerleştirilmiştir.

Fakat varoluş yasası, her konuda mutlak egemenliği olsun ve mutlaka sadece ona uyulsun diye bu hükmü koymamıştır. Bir kere varoluş yasasının kendisi, merhameti mutlak olarak uygulamaz. Öyle olsaydı, varlık âleminde acıların, afetlerin, musibetlerin ve türlü azapların izine rastlanmazdı.

Kaldı ki, insanın sahip olduğu merhamet duygusu, söz gelimi adalet gibi mutlak olarak üstün, faziletli bir karakter değildir. Öyle olsa, zulmünden dolayı bir zalimi, bir suçluyu cezalandırmamız, saldırıya misliyle karşılık vermemiz uygun olmazdı. Neticede bunda yerin ve üzerindeki varlıkların helâki söz konusu olurdu.

Bununla beraber İslâm, evrensel varoluş yasasının bir bağıışı olarak merhamet duygusunu ihmal etmemiştir. Genel olarak merhameti yaygınlaştırmayı emretmiş, hayvanları öldürürken onlara eziyet etmeyi yasaklamıştır. Kesilen hayvanın canı çıkmadıkça organlarının kesilmesini, derisinin yüzölmesini yasaklamıştır. -Boğulmuş ve vurulmuş hayvanın etinin haram kılınması da bu yüzdendir.- Diğer bir hayvanın gözünün önünde başka bir hayvanın boğazlanmasını da nehyetmiştir. Kesilen hayvanın kesimine ilişkin olarak son derece şefkatli hükümler koymuştur. Suyun sunulmasını emretmiştir. Daha bunun gibi fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklanan birçok hükmü örnek gösterebiliriz.

Bütün bunların yanında, İslâm akıl dinidir; duygu dini değil. Duygusal hükümleri, toplumun maslahatına uygun olan hükümlerin üzerine çıkarmaz. Bunlar arasından yalnızca aklın benimsediklerini esas alır. Akla uygun oldukça duygusal hükümlere itibar eder. Bu da aslında aklın hükümlerine uymak sayılır.

İlâhî rahmet ve yüce Allah'ın acıyanların en merhametlisi oluşu meselesine gelince, şunu bilmek gerekir ki: Yüce Allah, acıyanı acınana lütfetmeye iten kalp inceliği, yufka yüreklilik ve duygusallık anlamında bir rahmet sıfatıyla muttasıf değildir. Bu söylediğimiz maddî ve cismanî bir niteliktir. Ulu Allah bundan münezzehtir. Bilâkis ilâhî rahmetin anlamı, yüce Allah'ın hakkedene hak ettiği kadar hayır indirmesidir. Bu nedenle, bizim azap saydığımız bir şey yüce Allah açısından rahmet, bizim rahmet saydığımız bir şey de O'nun açısından azap olabilir. Dolayısıyla sahip olduğumuz sanal merhamet duygusuna kapılarak şeriatın öngördüğü yasama çerçevesinde esas maslahatları göz ardı etmemiz veya yasaların realiteye uygun olması gerçeğinden ödün vermemiz, ilâhî hikmet açısından caiz değildir.

Şimdiye kadar yaptığımız açıklamalardan şu ortaya çıkıyor: İslâm hayvanların etlerinin yenmesini serbest bırakırken ve bu serbestliği birtakım kayıtlarla ve koşullarla sınırlandırırken, fıtratın direktiflerini esas almakta ve onları yansıtmaktadır bize. Allah'ın insanların yaratılışına esas kıldığı fıtratı yani. Allah'ın yaratma yasasında değişme, başkalaşma olmaz. İşte dimdik ayakta duran dosdoğru din budur.

3- İslâm Neden Hayvanın Boğazlanmasını Öngörür?

Yukarıdaki sorunun bir devamı olarak sorulan bir diğer soru da budur: Et yemenin, fıtratın ve yaratılış yasasının serbest kıldığı bir husus olduğunu kabul ettik. Acaba bu konuda tesadüf ve benzeri ölümlerle yetinilemez mi? Söz gelimi et yemek için hayvanın kendiliğinden ölmesi ya da bizim dışımızda başka bir etkenle can vermesi beklenemez mi? Böylece evrensel caizlikle, hayvana eziyet etmeyi ve öldürerek işkence etmeyi hoş karşılamayan merhamet duygusunun hükmü bir noktada buluşturulur; boğazlamaya ve kesmeye gerek kalmaz.

İkinci bölümdeki açıklamalar, bu soruya da cevap teşkil edecek niteliktedir. Çünkü bu anlamda merhamet duygusunun gereğini yapmak zorunlu değildir. Aksine bu tarz bir merhametin gereğini yapmak gerçeklere ilişkin hükümlerin geçersiz kılınmasına yol açabilir. Öte yandan İslâm, mümkün olduğu kadarıyla tür arasındaki bu latif duygusallığın korunmasına yönelik tedbirleri almaktan geri kalmamış ve bunları tavsiye etmiştir.

Kaldı ki, mizaçların bozulması ve bedenlerin zarara uğramasıyla sonuçlanan leş ve benzeri şeylerin yenilmesiyle yetinmek ve sadece onları yemeği mubah kılmak, merhamet duygusuyla çelişmektedir. Bütün bunların yanı sıra bertaraf edilmesi gereken genel bir zorluk ve sıkıntıyı [beraberinde getirir. [Sadece leş ve benzerini mubah kılmak, genel bir sıkıntıya sebep olur